

DEJVID GREN

UBISTVA POD CVETNIM MESECOM

**Ubistva u narodu Osejdž
i rađanje FBI-ja**

Prevela

Branislava Radević-Stojiljković

 Laguna

Naslov originala

David Grann

KILLERS OF THE FLOWER MOON

∞

THE OSAGE MURDERS AND THE BIRTH OF THE FBI

Copyright © 2017 by David Grann

Published by arrangement with The Robbins Office, Inc. and
Aitken Alexander Associates Ltd.

Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Mami i tati

PRVA HRONIKA:

Obeležena žena

1.	Nestanak	11
2.	Čin Boga ili čoveka?	25
3.	Kralj Osejdž Hilsa	34
4.	Podzemni rezervat	48
5.	Đavolji sledbenici	70
6.	Brest od milion dolara	86
7.	Ovo nešto mračno	99

DRUGA HRONIKA:

Čovek za dokaze

8.	Ministarstvo lakog morala	121
9.	Kauboji na tajnom zadatku	132
10.	Eliminisanje nemogućeg	138
11.	Treći čovek	145
12.	Šuma ogledala	152
13.	Dželatov sin	156
14.	Reči umirućeg	172
15.	Skriveno lice	178

16. Za poboljšanje Biroa	186
17. Revolveraš, obijač sefova i „čovjek za čorbu“	193
18. Opšte stanje	201
19. Izdajica svoje krvi	219
20. Tako vam Bog pomogao!	239
21. Pakao	252

TREĆA HRONIKA:

Reporter

22. Avetinjska zemlja	269
23. Slučaj nije zatvoren	286
24. Stajati u dva sveta	296
25. Izgubljeni rukopis	307
26. Krv zaziva	313
 Izjave zahvalnosti	 327
O autoru	333

PRVA HRONIKA

Obeležena žena

Nije bilo zla da osakati tu milostivu noć, zato što je osluškivala; nije bilo glasa zla; mir nije narušen vibriranjem sovinog huka. Znala je to jer je osluškivala cele noći.

Džon Džozef Metjuz, *Smiraj*

1 Nestanak

U aprilu po brdima obraslim malim hrastom i po nepreglednoj preriji teritorije Osejdž u Oklahomi procvetaju milioni sićušnih cvetića. Divlje ljubičice i prolećne lepotice i plavojčice. Džon Džozef Metjuz, pisac naroda Osejdž, zapazio je da ta galaksija latica izgleda kao da je „bog posuo zemlju konfetama“. U maju, kad kojoti zavijaju na obeshrabrujuće velik mesec, ispod manjih cvetića izmile više biljke, kao što su paukova trava i crnooka suzan, i krađu svetlost i vodu. Vratovi manjih cvetova se poviju i latice odlepršaju, pa ubrzo budu sahranjeni pod zemljom. Zato Indijanci plemena Osejdž nazivaju maj mesecom ubicom cvetova.

Dvadeset četvrtog maja 1921. Moli Berkhart, stanovnica naseobine Osejdža, varošice Grej Hors u Oklahomi, počela je da strahuje da se nešto dogodilo jednoj od njene tri sestre, Ani Braun. Tridesetčetvorogodišnjakinja, nepunih godinu dana starija od Moli, Ana je nestala tri dana pre toga. Često je odlazila u „provod“, kako je njena porodica to potcenjivački nazivala: da do zore pleše i pije s prijateljima

u gradu. Ali ovoga puta je prošla jedna noć, a onda i druga, a Ana se nije pojavila na Molinim prednjim stepenicama kao obično, duge crne kose pomalo neuredne i tamnih očiju staklasto sjajnih. Prilikom ulaska Ana je volela da smakne obuću i Moli je nedostajao utešni zvuk njenog kretanja bez žurbe kroz kuću. Umesto toga vladala je tišina, mirna kao prerija.

Moli je tri godine pre toga već bila izgubila sestru Mini. Njena smrt je stigla šokantnom brzinom i premda su je doktori pripisali „čudnoj izjedajućoj bolesti“, Moli je gajila sumnje: Mini je imala samo dvadeset sedam godina i oduvek je bila savršeno zdrava.

Kao i njihovi roditelji, Moli i njene sestre su imenom i prezimenom bile upisane u Popis Osejdža, što je značilo da pripadaju registrovanim članovima plemena. Osim toga, to je značilo i da poseduju bogatstvo. Narod Osejdž je sedamdesetih godina devetnaestog veka sa svoje zemlje u Kanzasu bio proteran u stenovit, po svemu sudeći bezvredan rezervat na severoistoku Oklahome, da bi se decenijama posle toga ispostavilo da se ta zemlja nalazi iznad najvećih rezervi nafte u Sjedinjenim Državama. Da bi došli do te nafte, bušioći su morali da plate narodu Osejdž za najam i nadoknadu. Početkom dvadesetog veka svi registrovani članovi plemena počeli su tromesečno da primaju čekove. Spočetka je suma iznosila samo nekoliko dolara, ali s vremenom, kako se crplo sve više nafte, dividende su porasle na stotine, a onda na hiljade dolara. Isplate su rasle bukvalno svake godine, kao nabujali prerijski potoci koji se slivaju u široku, muljevitu reku Simaron, sve dok pripadnici plemena nisu kolektivno akumulirali milione i milione dolara. (Samo 1923. pleme je raspolagalo s više od trideset miliona dolara, što je po

vrednosti odgovaralo današnjoj sumi od četiristo miliona.) Pleme Osejdž je, s prihodima po glavi stanovnika, važno za najbogatiji narod na svetu. „Čuda li velikoga!“, uzvikivao je njujorški nedeljnik *Autluk*. „Indijanci, umesto da gladuju... uživaju postojan prihod zbog kojeg su bankari pozeleneli od zavisti.“

Javnost je postala fascinirana prosperitetom ovog plemena, što je bilo u suprotnosti sa predstavom o američkim Indijancima koja je sezala u prošlost sve do brutalnih prvih kontakata s belcima – prvobitnog greha iz kojeg se ta zemlja rodila. Reporteri su mučili čitaoce pričama o „Osejdžima plutokratama“ i „crvenim milionerima“, s palatama od cigle i terakote i lusterima, s dijamantskim prstenjem i bundama, s kolima i vozačima. Jedan pisac se divio Osejdž devojkama koje pohađaju najbolje internatske škole i nose raskošnu francusku odeću, kao da su „*une très jolie demoiselle*“ s pariških bulevara slučajno zalutale u ovu rezervatsku varošicu.

Istovremeno, izveštači su koristili i sve znake tradicionalnog načina života plemena Osejdž, koji su kod javnog mnjenja budili vizije o „divljim“ Indijancima. U jednom članku je zabeležen „krug od skupih automobila parkiranih oko otvorene logorske vatre, gde su njihovi bronzani vlasnici, ogrnuti ćilimima jarkih boja, pekli meso na primitivan način“. U drugom je pak dokumentovano društvo Osejdža kako privatnim avionom stiže na ceremoniju tradicionalnog plesa – scenu koja „prevazilazi sposobnost opisa jednog romanopisca“. Sažimajući stav javnosti prema narodu Osejdž, *Vašington post* je pisao: „Ona jadikovka: 'Gle, siroti Indijanac', mogla bi se revidirati u: 'Oj, bogati crvenokožac.'“

* Fr.: veoma ljupke gospodice. (Prim. prev.)

Grej Hors je bio najstarija naseobina u rezervatu. Ta zabačena mesta – uključujući i Ferfaks, veći susedni grad s populacijom od gotovo hiljadu i po ljudi, i Pohasku, prestonicu Osejdža, s više od šest hiljada stanovnika – činila su se kao vizije u groznici. Ulice su vrvele od kauboja, lovaca na blago, švercera, vidovnjaka, iscelitelja, begunaca od zakona, maršala, njujorških finansijera i naftnih magnata. Automobili su jurili popločanim konjskim stazama, zadah goriva je nadvladavao miris prerije. Porote vrana gledale su dole s telefonskih žica. Bilo je restorana koji su se reklamirali kao kafei, i operskih kuća i terena za polo.

Premda Moli nije trošila tako mnogo kao neki njeni susedi, sagradila je lepu, prostranu drvenu kuću u Grej Horsu, nedaleko od starog staništa njene porodice, od ukrštenih motki, tkanih prostirki i kore drveta. Posedovala je nekoliko automobila i imala je poslugu – indijanske udvorice, kako su mnogi stanovnici podrugljivo zvali te radnike doseljenike. Sluge su često bili crnci ili Meksikanci, a početkom dvadesetih godina prošlog veka jedan posetilac rezervata izrazio je nezadovoljstvo kad je video kako „čak i belci“ obavljaju „sve fizičke kućne poslove do kojih nijedan Osejdž neće da se spusti“.

Moli je bila jedna od nekoliko ljudi koji su poslednji videli Anu pre nego što je nestala. Toga dana, 21. maja, Moli je ustala nešto pre zore, po usađenoj navici iz vremena kad je njen otac ustajao da se svakoga jutra pomoli suncu. Bila je naviknuta na hor livadskih ševa, šljuka i prerijskih tetreba, sad nadjačanih zvukom bušilica što udaraju u zemlju. Za razliku od mnogih njenih prijatelja koji su odbacili

tradicionalnu odeću Osejdža, Moli se ogrtala indijanskim ćebetom. Isto tako, nije se šišala „u paž“, već je nosila dugu crnu kosu puštenu niz leđa, otkrivajući tako prekrasno lice s visokim jagodicama i krupnim smeđim očima.

S njom je ustao i njen muž Ernest Berkhart. Taj dvadeset-osmogodišnji belac odlikovao se izrazitom muškom lepotom iz vestern filmova: kratke smeđe kose, iskošenih plavih očiju, četvrtaste vilice. Samo je nos remetio taj portret: izgledao je kao da je primio nekoliko udaraca u baru. Odrastajući u Tek-sasu kao sin siromašnog uzgajivača pamuka, bio je opčinjen bajkama o Osejdž Hilsu – tom ostatku američkog Divljeg zapada gde još, kako se pričalo, lutaju kauboji i Indijanci. Hiljadu devetsto dvanaeste, u svojoj devetnaestoj godini, spakovao je torbu, kao Hak Fin kad je zapalio za Teritoriju, i otišao u Ferfaks da živi sa ujakom, istaknutim stočarom po imenu Vilijam K. Hejl. „On nije bio od ljudi koji će te zamoliti da uradiš nešto – samo bi ti naredio“, kazao je jednom Ernest za Hejla, koji mu je postao kao otac. Mada je Ernest uglavnom obavljao poslove za Hejla, ponekad je radio i kao livrejisani vozač, pa je tako i upoznao Moli – vozeći je po gradu.

Ernest je imao naviku da pije „mesečinu“* i da igra indijanski otvoreni poker s ljudima na lošem glasu, ali ispod njegove neotesanosti se, izgleda, krila nežnost i trag nesigurnosti, pa se Moli zaljubila u njega. Moli je odrasla govoreći jezik naroda Osejdž, a engleski je malo učila u školi; no bez obzira na to, Ernest je učio njen jezik sve dok ga nije naučio dovoljno da može da razgovara s njom. Bolovala je od dijabetesa i on ju je negovao kad su je bolele ruke i noge, i

* Popularan narodski naziv za domaće, ilegalno destilovano alkoholno piće. (Prim. prev.)

Moli Berkhart

Ernest Berkhart

kad ju je utroba pekla od gladi. Kad je čuo da drugi muškarac gaji naklonost prema njoj, promrmljao je da ne može da živi bez nje.

Nije im bilo lako da se venčaju. Ernestovi prijatelji grubijani izrugivali su mu se da je „muškarac-skvo“. I mada su se Moline tri sestre poustavale za belce, ona se osećala odgovornom da sklopi ugovoreni Osejdž brak, kakav

je bio i brak njenih roditelja. Pa ipak Moli, čija je porodica praktikovala mešavinu verovanja naroda Osejdž i katoličke vere, nije mogla da shvati zašto bi joj Bog dopustio da nađe ljubav samo zato da bi joj je posle oduzeo. I tako, 1917. Ernest i ona su stavili jedno drugom burmu na ruku i zakleli se na večnu ljubav.

Do 1921. dobili su kćer Elizabet, koja je sada imala dve godine, i sina Džejmsa, koji je imao osam meseci i nadimak Kauboj. Moli je, osim toga, i negovala staru majku Lizi, koja se preselila u njihovu kuću pošto je Molin otac preminuo. Lizi se, zbog Molinog dijabetesa, plašila da će joj kći umreti mlada, pa je preklinjala drugu svoju decu da se staraju o njoj. U stvari, Moli je bila ta koja se brinula o svima njima.

* * *

Dvadeset prvi maj je za Moli trebalo da bude divan dan. Volela je da prima goste i pripremala je mali ručak. Pošto se obukla, nahranila je decu. Kauboja su često mnogo bolele uši, pa mu je duvala u njih sve dok ne prestane da plače. Moli je držala kuću besprekorno uredno, pa je izdala naređenja slugama dok se kuća budila i svi se užurbano kretali – osim Lizi, koja se bila razbolela, pa je ostala u krevetu. Moli je zamolila Ernesta da pozove telefonom Anu i vidi hoće li doći da, za promenu, pomogne oko Lizi. Kao najstarije dete u porodici, Ana je imala poseban status u očima njihove majke, pa je uprkos svojoj burnoj prirodi bila majčina mezimica i razmažena, iako se o majci starala Moli.

Kad joj je Ernest rekao da je potrebna mami, Ana je obećala da će odmah doći taksijem i ubrzo je stigla, u jarkocrvenim cipelama, suknji i s odgovarajućim indijanskim čebetom, s tašnom od krokodilske kože u ruci. Pre nego što je ušla, žurno je očesljala kosu umršenu od vetra i napuderisala lice. Moli je, međutim, zapazila da hoda nesigurno i da nerazgovetno izgovara reči. Ana je bila pijana.

Moli nije mogla da sakrije nezadovoljstvo. Neki gosti su već bili stigli. Među njima su bila i dva Ernestova brata – Brian i Horas Berkhart – koji su se, namamljeni crnim zlatom, preselili u okrug Osejdž i često pomagali Hejlu na njegovom ranču. Trebalo je da dođe i jedna Ernestova tetka, koja je često rasistički pljuvala po Indijancima, i Moli je samo još falilo to da Ana izaziva tu staru kravu.

Ana je sazula cipele i počela da pravi scenu. Izvadila je iz tašne pljosku i otvorila je, pa se raširio prodoran miris krijumčarenog viskija. Rekavši kako mora da isprazni bocu da

*Moli (desno)
sa sestrama
Anom (u
sredini) i Mini*

je ne bi uhvatile vlasti – već godinu dana je u celoj zemlji bila na snazi prohibicija – ponudila je goste da potegnu gutljaj pića koje je nazvala „najboljom belom mazgom“.

Moli je znala da Ani u poslednje vreme nije dobro. Nedavno se bila razvela od muža, doseljenika po imenu Oda Braun, koji je trgovao livrejama. Od tada, provodila je sve više vremena u bučnim naseljima koja su brzo nicala i širila se u rezervatu, da prime, smeste i zabave radnike na bušotinama – poput Vizbenga, za koji se pričalo da u njemu ljudi po ceo

dan pišaju, a po celu noć jebu.* Jedan službenik vlade izvestio je kako se „u njima mogu naći bludničenje i zlo svih vrsta“. „Kocka, piće, preljuba, laž, krađa, ubistva.“ Ana je odnedavno bila opčinjena mračnim mestima na krajevima ulica: lokalima koji spolja izgledaju pristojno, ali imaju zadnje prostorije u kojima se presijavaju boce „mesečine“. Jedna od Aninih sluškinja rekla je kasnije vlastima da je Ana pila mnogo viskija i bila žena „vrlo labavog morala kad su u pitanju belci“.

U Molinoj kući Ana je počela da flertuje s Ernestovim mlađim bratom Brajanom, s kojim je nekad izlazila. On je bio mnogo mračnija priroda od Ernesta i imao je zagonetne oči sa žutim pegicama i proređenu kosu koju je nosio začeljanu unazad i zalizanu. Jedan pripadnik sile zakona koji ga je poznao opisao ga je kao „sirovinu“. Kad je Brajan tražio od jedne sluškinje da pođe s njim na igranku, Ana mu je rekla da će ga ubiti ako se bude petljao s drugim ženama.

Za to vreme Ernestova tetka je promrsila kako je užasnuta time što joj se nećak oženio ženom crvene kože. Moli nije bilo teško da joj uzvрати jer je jedna od služavki koja je tetku služila bila bela – otvoreni podsetnik na društveni poredak u gradu.

Ana je nastavila da traži đavola. Prepirala se s gostima, prepirala se s majkom, prepirala se s Moli. „Pila je i svađala se“, rekla je sluškinja kasnije vlastima. „Nisam razumela jezik, ali svađali su se.“ A onda je dodala: „Grozno im je bilo sa Anom, a ja sam se plašila.“

Te večeri Moli je nameravala da se pozabavi negom majke, a da Ernest odveze goste u Ferfaks, pet milja severozapadno,

* Značenje reči *whizz* odnosno *bang* u slengu, od čega je nastao i naziv naselja. (Prim. prev.)

da se nađe s Hejlom i pogleda *Očevo uzdizanje*, mjuzikl koji je davala neka trupa na turneji, o siromašnom irskom dose-ljeniku koji je na opkladi dobio milion dolara pa se muči da se uzdigne u društvu. Brajan je stavio kaubojski šešir ispod čijeg su oboda virile njegove mačje oči, i ponudio Ani da je odbaci do kuće.

Pre nego što su otišli, Moli je oprala Ani odeću, dala joj nešto da pojede i pobrinula se da je otrezni dovoljno da u njoj vidi trag svoje prave, vedre i ljupke sestre. Ostale su malo zajedno, u miru i pomirenju. Potom se Ana oprostila i u osmehu su joj sevnule zlatne plombe.

Kako su noći prolazile, Moli je bivala sve zabrinutija. Brajan je uporno tvrdio da je odvezao Anu pravo kući i nastavio na predstavu. Nakon treće noći Moli je na svoj miran i nepokolebljiv način pokrenula sve u akciju. Poslala je Ernesta Aninoj kući da vidi je li tamo. Ernest je prodrmao kvaku na ulaznim vratima – bila su zaključana. Pogledao je kroz prozore – sobe su izgledale mračno i pusto.

Ernest je stajao, sam na vrućini. Nekoliko dana ranije hladan pljusak se spustio na zemlju, ali posle toga sunce je nemilosrdno pržilo kroz krošnje prerijskog hrasta. U to doba godine prerija je bila zamagljena od žege, a visoka trava je pucketala pod nogama. U daljini su se, kroz titranje svetlosti, mogle videti konstrukcije bušotina, nalik skeletima.

Anina glavna služavka, koja je živela odmah pored, izašla je iz kuće i Ernest ju je upitao: „Znaš li gde je Ana?“

Služavka je kazala da je pre pljuska svratila do Anine kuće da zatvori prozore ako ih ima otvorenih. „Mislila sam da će

kiša padati unutra“, objasnila je. Ali vrata su bila zaključana, a od Ane nije bilo ni traga ni glasa. Nije bila tu.

Vest o njenom odsustvu prošla je kroz naselja, putujući od trema do trema, od radnje do radnje. Nemiru su doprineli i izveštaji da je nestao još jedan Osejdž, Čarls Vajthorn, nedelju dana pre Ane. Veseo i duhovit, tridesetogodišnji Vajthorn bio je oženjen polubelkinjom i polu-Indijankom iz plemena Čejena. Lokalne novine su zabeležile da je bio „omiljen i među belcima i među pripadnicima sopstvenog plemena“. Četrnaestog maja je otišao od kuće, u severozapadnom delu rezervata, u Pohasku. I nije se vratio.

Ipak, Moli je smatrala da nema razloga za paniku. Moglo se pretpostaviti da je Ana šmugnula pošto ju je Brajan doveo kući i otišla u Oklahoma Siti, ili preko granice, u žestoki Kansas Siti. Možda pleše u nekom od onih džez klubova u koje je volela da odlazi, nesvesna pometnje koju je ostavila iza sebe. Pa čak i da je upala u neku nevolju, Ana je umela da se zaštiti: često je u tašni od krokodilske kože nosila mali pištolj. Ernest je uveravao Moli da će se uskoro vratiti.

Nedelju dana pošto je Ana nestala, neki radnik s bušotine bio je na brdu udaljenom jednu milju severno od centra Pohaske kad je zapazio da nešto štrči iz žbunja u osnovi skele za bušotinu. Prišao je bliže. Bio je to leš u raspadanju; između očiju su mu bile sve rupe od metaka. Žrtva je ustreljena u stilu pogubljenja.

Na padini brda bilo je vruće, vlažno i bučno. Zemlja se tresla od bušilica koje su probijale slojeve krečnjaka; kranovi su njihali napred-nazad svoje ogromne ruke s kandžama. Ljudi su se okupili oko tela, koje je bilo u tako gadnom stanju

raspadanja da ga je bilo nemoguće identifikovati. U jednom džepu bilo je pismo. Neko ga je izvukao, razvio papir i pročitao. Pismo je bilo naslovljeno na Čarlsa Vajthorna, i tako su najpre saznali da je to on.

Otrilike u isto vreme, neki čovek je lovio veverice pored potoka Tri Majl Krik, nedaleko od Ferfaksa, zajedno sa svojim sinom tinejdžerom i jednim prijateljem. Dok su njih dvojica pili vodu iz potoka, dečak je spazio vevericu i povukao okidač. Usledio je vreo i bleštav prasak, i dečak je video kako se veverica stresla, a onda se, beživotna, skotrljala preko ivice, u jarugu. Potrčao je za njom, spustio se niz pošumljenu strminu u jarugu, gde je vazduh bio gušći i gde se čuo mrmor potoka. Našao je vevericu i pokupio je. A onda je vrisnuo: „Ooo, tata!“ Kad je otac stigao, dečak se već bio uzverao na jednu stenu. Pokazao je rukom ka obali potoka obrasloj mahovinom i rekao: „Tamo je neko mrtav.“

Bilo je to naduveno telo u raspadanju, po svemu sudeći neke Indijanke: ležala je na leđima, s kosom u blatu i praznih očiju uperenih u nebo. Leš su izjedali crvi.

Muškarci i dečak su požurili iz jaruge i odjurili kolima s konjskom zapregom kroz preriju dok se za njima podizao oblak prašine. Kad su stigli u glavnu ulicu Ferfaksa, nisu mogli da nađu nijednog predstavnika zakona, pa su se zaustavili ispred Trgovačke kompanije *Big hil*, velike prodavnice mešovite robe u čijem je sastavu bio i pogrebnički posao. Vlasniku radnje Skotu Metisu ispričali su šta se desilo, a on je obavestio svog pogrebnika, koji je, zajedno s još nekoliko ljudi, potom otišao do potoka. Tamo su izvrnuli telo na sedište kola i, uz pomoć konopca, izvukli ga na vrh jaruge, a onda položili u drvenu kutiju pa u hlad ispod prerijskog hrasta. Onda je pogrebnik posuo naduveni leš solju i ledom,

pa je telo počelo da se skuplja kao da izdiše ostatak života. Pogrebnik je pokušao da odredi je li u pitanju Ana Braun, koju je poznavao. „Telo je bilo raspadnuto i naduveno gotovo do pucanja, i mnogo je smrdelo“, prisećao se kasnije, pa dodao: „Bilo je crno kao crnac.“

Ni on ni još jedan čovek nisu mogli da ga identifikuju. Ali Metis, koji je vodio Anine finansije, stupio je u kontakt s Moli, pa je ona pvela prema potoku sumornu povorku, u kojoj su išli Ernest, Brajan, Molina sestra Rita i Ritin muž Bil Smit. Za njima su iz morbidne radoznalosti išli i mnogi drugi koji su poznavali Anu. Među njima je bio i Kelsi Morison, jedan od najozloglašnijih krijumčara i prodavaca droge, sa svojom Osejdz suprugom.

Kad su stigili, Moli i Rita su prišle telu. Zadah je bio užasan. Lešinari su bezočno kružili na nebu. Moli i Riti je bilo teško da razaznaju je li lice Anino – od njega bukvalno nije ostalo ništa – ali prepoznale su njeno indijansko ćebe i odeću koju joj je Moli bila oprala. A onda je Bil, Ritin muž, uzeo štap i otvorio usta leša, pa su ugledali Anine zlatne plombe. „To je Ana, sigurno je“, rekao je Bil.

Rita je zaplakala, i muž ju je odveo. Konačno je i Moli – bezglasno, samo usnama – izgovorila: „Da.“ Bila je to Ana. Moli je bila ta koja je u porodici uvek zadržavala pribranost, pa je i sada, sa Ernestom, krenula od potoka, ostavljajući iza sebe tamu koja je pretila da uništi ne samo njenu porodicu nego i celo njeno pleme.

2 Čin Boga ili čoveka?

Mrtvozornikova istraga, u kojoj su učestvovali porotnici i kojom je rukovodio laički sudija, u žurbi je izvedena odmah kod jaruge. Te istrage su bile ostaci iz vremena kad su uglavnom obični građani nosili teret istraga zločina i održavanja reda. Godinama posle Američke revolucije, javnost se suprotstavljala stvaranju policijskih stanica, u strahu da će one postati sredstvo represije. Umesto toga, građani bi povelili hajku za osumnjičenim. Bendžamin N. Kardoza, budući sudija Vrhovnog suda, jednom je zabeležio da te potere „nisu bile ni slabe ni spore, već iskrene i hrabre i s pogodnim sredstvima koja su se našla pri ruci“.

Tek sredinom devetnaestog stoleća, nakon porasta industrijskih gradova i izbijanja gradskih nereda – pošto je strepnja od takozvanih opasnih klasa nadvladala strah od države – u Sjedinjenim Američkim Državama su se pojavile policijske stanice. U vreme Anine smrti nezvanični sistem građanske policije već je bio zamenjen, ali ta praksa se zadržala, naročito na mestima za koja se smatralo da su na periferiji geografije i istorije.

Laički sudija je izabrao porotnike iz redova belaca, uključujući i Metisa. Bili su zaduženi da odrede je li Ana umrla

usled čina Boga ili čoveka, a ako je posredi krivično delo, imali su zadatak da pokušaju da identifikuju počinioc i oružje kojim je zločin počinjen. Dva lekara, braća Džejms i Dejvid Šaun, koji su lečili Molinu porodicu, pozvana su da obave autopsiju. Nagnuti nad telom, sa ostalima zaduženim za istragu oko sebe, počeli su da utvrđuju smrt.

Svaki leš ima svoju priču. Slomljena podjezična kost – kost koja u vratu podupire jezik – može da ukaže na to da je ta osoba udavljena. Tragovi na vratu mogu, dalje, otkriti je li ubica koristio ruke ili uzicu. Čak i žrtvin iskidani nokat može da kaže nešto o fatalnoj borbi. U jednom uticajnom priručniku o sudskoj medicini iz devetnaestog veka navedena je izreka: „Medicinar, kad vidi mrtvo telo, treba sve da zapazi.“

Braća Šaun su od jedne daske napravila improvizovani sto. Iz lekarske torbe izvadili su nekoliko primitivnih instrumenata, uključujući i testeru. Vrućina se uvukla i u hlad. Rojile su se muve. Lekari su ispitali odeću koju je Ana imala

Jaruga u kojoj je nađeno Anino telo

na sebi – donje gaće do kolena, suknju – u potrazi za neuobičajenim poderotinama ili mrljama. Pošto nisu ništa našli, pokušali su da odrede vreme smrti. To je teže nego što se pretpostavlja, naročito kad je žrtva mrtva nekoliko dana.

U devetnaestom veku naučnici su verovali da su rešili zagonetku proučavanjem faza kroz koje telo prolazi posle smrti: kočenje udova (rigor mortis), promena temperature tela (algor mortis) i promena boje kože usled zastoja krvotoka (livor mortis). Međutim, patolozi su ubrzo shvatili da na tempo raspadaanja tela utiče previše varijabli – od vlažnosti vazduha do vrste odeće na lešu – da bi se vreme smrti moglo precizno izračunati. Pa ipak, ugrubo se moglo odrediti, pa su braća Šaun zaključila da je Ana mrtva između pet i sedam dana.

Lekari su blago pomerili Aninu glavu u drvenoj kutiji. Otpao je deo skalpa i otkrio savršeno okruglu rupu na zadnjem delu lobanje. „Ustreljena je!“, uzviknuo je jedan od doktora.

Ljudi su se uskomešali. Prišavši bliže, videli su da je rupa prečnika jedva koliko presek olovke. Metis je smatrao da je ranu prouzrokovao metak kalibra .32. Kad su rekonstruisali smer metka – išao je odmah ispod temena, putanjom naniže – više nije bilo nikakve sumnje: Anina smrt je bila hladnokrvno ubistvo.

U to doba su ljudi od zakona još u velikoj meri bili amateri. Retko su pohađali akademije za obuku ili se bavili najnovijim metodama detekcije kao što su analize otisaka prstiju i obrazaca krvi. A ljudi od zakona u zabačenim krajevima bili su uglavnom revolveraši i tragači; od njih se očekivalo da sprečavaju zločine i da uhapse onoga ko je pucao, živog

ako je moguće, mrtvog ako je neophodno. „Tad je policajac bukvalno bio zakon, pa između njega i likvidacije nije stajalo ništa osim njegovog suda i njegovog prsta na okidaču“, pisalo je u *Talsa dejli vorldu* 1928, posle smrti jednog predstavnika zakona, veterana koji je radio na teritoriji Osejdža. „Često je u pitanju bio slučaj jednog čoveka protiv čopora lukavih đavola.“ Pošto su ti predstavnici zakona primali bedne plate i bili cenjeni zbog brzine izvlačenja revolvera, ne treba se čuditi što je granica između dobrog čoveka od zakona i lošeg čoveka od zakona bila porozna. Vođa bande Daltonovih, ozloglašene grupe begunaca u devetnaestom veku, prethodno je služio kao glavni predstavnik zakona u rezervatu Osejdža.

U vreme Aninog ubistva šerif okruga Osejdž koji je nosio breme odgovornosti za održavanje reda i sprovođenje zakona u toj oblasti bio je pedesetosmogodišnji, sto trideset kilograma težak graničar po imenu Harv M. Fris. U jednoj knjizi o istoriji Oklahome iz 1916. Fris je opisan kao „strava i užas za počinioce zla“. Međutim, takođe se i govorkalo da je blizak kriminalnim elementima – da ostavlja odrešene ruke kockarima i krijumčarima poput Kelsija Morisona i Henrija Gramera, rodeo šampiona koji je nekad robijao za ubistvo i koji je kontrolisao distribuciju „mesečine“. Jedan Gramerov radnik kasnije je priznao vlastima: „Dobio sam garanciju da ću, ako me ikada uhapsu... biti pušten za pet minuta.“ Grupa građana iz okruga Osejdž prethodno je donela odluku i objavila – u ime „religije, sprovođenja zakona, pristojnosti i morala“ – da „ljudi koji veruju da službenik pod zakletvom treba da sprovodi zakon moraju odmah da se obrate lično ili da pišu šerifu Frisu i traže od njega da obavlja svoju dužnost“.

Kad su šerifa Frisa obavestili o Aninom ubistvu, on je već bio zauzet ubistvom Vajtorna, pa je najpre poslao jednog od svojih zamenika da prikupi dokaze. Ferfaks je imao gradskog maršala, što je bio ekvivalent šefu policije, koji je sa tim zamenikom stigao u jarugu još dok su braća Šaun obavljala autopsiju. Da bi odredili kakvim je oružjem počinjeno ubistvo, predstavnici zakona morali su da izvade metak iz Anine lobanje. Lekari su testerom presekli kranijum, a onda pažljivo izvadili mozak i položili ga na dasku. „Mozak je bio u lošem stanju“, prisećao se Dejvid Šaun. „Metak se nije mogao naći.“ Uzeo je prut i njime pretražio po mozgu. Potom je izjavio da metka nema.

Otišli su dole do potoka, da pretraže mesto zločina. Uz stenu na obali bilo je krvi, na mestu gde je ležalo Anino telo. Od metka nije bilo ni traga, ali jedan istražitelj zapazio je na zemlji bocu, delimično ispunjenu prozirnom tečnošću. Mirisala je kao brlja. Pretpostavili su da je Ana sedela na steni i pila kad joj je neko prišao s leđa i ustrelio je iz blizine, zbog čega se preturila.

Maršal je uočio dva različita para tragova kola, između puta i jaruge. Glasno je pozvao pa su šerif i ostali dojurili. Činilo se da su oboja kola došla do jaruge s jugoistoka, a onda se okrenula i vratila nazad.

Nikakvih drugih dokaza nisu prikupili. Ljudi od zakona nisu bili forenzički obučeni, pa nisu uzeli otiske tragova guma, kao ni otiske prstiju sa boce, niti su na Aninom telu potražili ostatke baruta. Nisu čak ni fotografisali mesto zločina, koje je ionako bilo kontaminirano brojnim posmatračima.

Neko je, međutim, uzeo s tela Aninu mindušu i odneo je Molinoj majci, koja je bila bolesna pa nije mogla doći do

*Moli (desno)
sa sestrom
Anom i
njihovom
majkom Lizi*

potoka. Lizi ju je odmah prepoznala. *Ana je mrtva*. Kao i kod ostalih Osejdža, rođenje njene dece za nju je bio najveći blagoslov Va’Kon-Ta, tajanstvene životne sile koja prožima sunce i mesec i zvezde; sile oko koje su Osejdži stolicima gradili svoj život, u nadi da će stvoriti neki red od haosa i konfuzije na zemlji; sile koja je tu ali i nije tu – nevidljive, daleke, darežljive, zadivljujuće, neme. Mnogi Osejdži su napustili svoja tradicionalna verovanja, ali Lizi ih se još držala. (Neki službenik vlade Sjedinjenih Država jednom se žalio kako žene poput Lizi „održavaju staro praznoverje i ismevaju moderne ideje i običaje“.) Sada je neko, *nešto*, uzelo Lizinu

najstariju i najdražu kćer pre no što joj je bilo suđeno – i to je možda bio znak da je Va’Kon-Ta povukao blagoslove i da svet klizi u još veći kaos. Lizi se zdravlje još više pogoršalo, kao da je i žalost po sebi nekakva bolest.

Moli je podršku našla u Ernestu. Jedan advokat koji ih je oboje poznao zabeležio je da je Ernestova „odanost njegovoj ženi Indijanki i njihovoj deci bila neuobičajena... i dirljiva“. Ernest je tešio Moli, a ona se dala u organizaciju Aninog pogreba. Trebalo je naručiti cveće, pa beli metalni kovčeg, i mermerni nadgrobni spomenik. Pogrebnici su Osejdžima preterano naplaćivali za sahrane, trudili se da ih prevare, pa ni ovaj slučaj nije bio izuzetak. Pogrebnik je tražio hiljadu i četristo pedeset dolara za kovčeg, sto dolara za pripremu i balzamovanje tela, i dvadeset pet dolara za iznajmljivanje pogrebnih kola. Kad je završio obračun prateće opreme, uključujući i rukavice grobara, ukupna suma je bila astronomska. Kao što je jedan advokat u gradu rekao: „Došlo je dotle da ne možeš sahraniti Osejdž Indijanca jeftinije od šest hiljada dolara“ – što je, ako uzmemo u obzir inflaciju, bila suma čiji je ekvivalent blizu osamdeset hiljada dolara danas.

Sahrana je organizovana tako da odražava porodičnu osejdžsku i katoličku tradiciju. Moli, koja je pohađala misionsku školu u Pohaski, redovno je išla na misu. Volela je da nedeljom sedi na crkvenoj klupi dok kroz prozore ulazi jutarnja svetlost, i da sluša propoved sveštenika. Takođe, volela je i društveni život među prijateljima, a toga je bilo mnogo nedeljom u crkvi.

Opelo za Anu počelo je u crkvi. Vilijam Hejl, Ernestov ujak, bio je veoma blizak sa Anom i s Molinom porodicom,

pa je bio među onima koji su nosili kovčeg. Sveštenik je ritmično inkantirao *Dies ire*, himnu iz trinaestog veka, koja dostiže vrhunac preklinjanjem:

ISUSE MILI, GOSPODE BLAŽENI,
PODARI MRTVIMA SPOKOJ VEČNI.

Pošto je sveštenik poprskao svetom vodicom Anin kovčeg, Moli je povelu svoju porodicu i ostale do groblja u Grej Horsu, tihog, izdvojenog mesta s kojeg puca pogled na beskrajnu preriju. Tu su bili sahranjeni Molin otac i njena sestra Mini, a pored njih je bila sveže iskopana raka, vlažna i mračna, i čekala je Anin sanduk, koji je prenet do ivice groba. Na nadgrobnom spomeniku bilo je urezano: „Srešćemo se u Raju.“ Na groblju se obično sanduk otvarao poslednji put pre spuštanja u zemlju, kako bi se najbliži oprostili, ali Anino telo je bilo u takvom stanju da je to bilo nemoguće. A što je još strašnije, nisu joj mogli obojiti lice bojama njenog plemena i njenog klana – što je spadalo u tradicionalnu osejdžsku sahranu. Pošto nisu mogli da obave taj ritual ukrašavanja, Moli je strahovala da se Anin duh ne izgubi. Međutim, Moli i njena porodica stavili su u kovčeg dovoljno hrane za Anino trodnevno putovanje u ono što su su Osejdži zvali „srećna večna lovišta“.

Stariji ljudi na sahrani, poput Moline majke, počeli su da recituju molitvene pesme naroda Osejdž, u nadi da će ih Va’Kon-Ta čuti. Veliki istoričar i pisac Džon Džozef Metjuz (1894–1979), koji je delom bio Osejdž, zabeležio je mnoge tradicije ovog plemena. Opisujući tipičnu molitvu, napisao je: „Ispunila je moju dečaćku dušu strahom i nekom slatkim gorčinom, a kad se završila i ostavila me da ležim u